

Egy bőrönd könyv

Vajda Gáborra emlékezve*

Amikor utoljára találkoztunk, Vajda Gábor egy bőröndöt vonszolt maga után. Az eset Budapestén történt, a Vörösmarty téren valamelyik könyvhéten. A kerekéken guruló bőrönd saját könyveivel volt megrakva, árusítani hozta ki őket a Vörösmarty térre. Hárman-négyen az egyik könyvsátor előtt üldögéltünk, akiket a kiadó dedikálásra hívott meg a térre. Délvidékről jöttünk valamennyien. Gábor arca egy pillanatra feldehült, amikor megpillantott bennünket, aztán mint ha sötét árnyék telepedett volna rá. Felsorolta bőröndje tartalmát, de csalódásul vette tudomásul, hogy ebben a körben – éhenkórász szerzők között – vásárlókra nem nagyon számíthat. Miután a könyvek kölcsönös cseréjének lehetősége szemlátomást nem nagyon érdekelte (nem erre gondolt), karjával megtörölte izzadt homlokát, majd távozott. Fáradt volt, és elcsigázott, szívszorító látványt nyújtott. Valószínűleg egyenesen a pályaudvarról érkezett. Szívesen leült volna közénk, de az a néhány kerti szék, amelyet ismeretlen kezek a könyvsátor elé kiraktak, foglalt volt. Távozása után egy ideig hallgattunk. Nem tudom, hogy ki mit gondolt magában, nekem a kisebbségi magyar írórsors jutott eszembe, amelyet ez a tovaguruló bőröndnyi könyv szimbolizált számomra. Lehet, hogy azért, mert kivételesen hivatalos vendég voltam az ünnepi könyvhéten, megesett a szívem Gáboron, akinek nem jutott egy tenyérnyi hely sem ezen a zsidvásáron.

Utólag, ha jobban belegondolok, már úgy látom, hogy ez a sorshatározó élmény nemcsak Vajda Gáborról szólt, hanem inkább a magunkfajta álmodozókról, „szabadúszó értelmiségiekről”, akiknek a könyveit hiába keressük a rogyásig telt könyváruházak polcain, vagy az eldugott kis könyvesboltokban, nem beszélve a belváros díszes kirakatairól. Elsősorban azokra a határon túli magyar „írástevőkre” (Hornyik Miklós szavaival élve) gondolok, akik nem tartoznak az

irodalom(politika) fősodrába, nem illenek bele a kánonba.

Máig fogva tart ez a társadalom-lélektani pillanat, amelyet a könyvekkel megpakolt bőröndjét maga után vonzó Vajda Gábor szimbolizál. Akárhogyan és akárhonnan nézem, forgatom a dolgot magamban, az a tényállás, hogy a délvidéki tudományos és irodalmi élet kiemelkedő alakjának, magyar szakos tanárnak, irodalomtörténésznek, kritikusnak, esztétának, költőnek, novellistának, egyszóval ennek a magyar politikornak nincs helye ezen a téren, a magyar könyv világnapján. Mondjon, ki mit akar, valami itt nagyon nincs rendjén. Elvégre mi, délvidéki magyarok nyelvi, morális, kulturális csoportként száz éve töretlenül a nemzet részének tartjuk magunkat, meg aztán újabban a politikum részéről is elhangzanak a „nemzet egységére” utaló szónoklatok. Illúziókba ringatjuk magunkat? Hiszen ha erre a megélt társadalom-lélektani pillanatra gondolok, amely a maga póreségében mutat rá közállapotainkra, a magyar kultúra csonkóságára, a nemzetrészek szellemi elzártságára, a helyzet minősítésére vonatkozóan nehezen talállok megfelelő szavakat.

Megpróbálok árnyaltan fogalmazni. Az idők azért lassan változnak, a határok átjárhatóvá válnak, némi utánajárással magyar állampolgárságot lehet szerezni, a proletárdiktatúra demokráciára, az egypártrendszer többpártrendszerre váltott, már a kisebbségeknek is vannak magyar pártjaik, nemzetiszínű zászlóik, de a szellemi vérkeringés még akadozik. Olyannyira akadozik, hogy egy határon túli magyar írónak, ha csak nem tartozik a „bennfentesek” közé, nehezebb és körülményesebb szellemi termékeit (könyveit) Magyarországon árusítania, mint Kolumbiából drogot csempésznie az országba. Nem hiszem, hogy ez az áldatlan helyzet, ahogyan korábban, még mindig a „felforgató” gondolatoktól való fé-

lelemmel magyarázható. A könyvterjesztésnek egyszerűen „bürokratikus” akadályai vannak. Ez most az a bűvös szó, amellyel minden társadalmi anomáliát meg lehet „magyarázni”. Mi tagadás, elvileg ezeket a bürokratikus akadályokat le lehet küzdeni, elvégre ma mindent „ki lehet járni”, hiszen 25 éve a „szabad világhoz” tartozunk, a gyakorlatban azonban ennek a „kijárásnak” magas ára és teljesíthetetlen feltételei vannak. Be kell ismerni azt is, hogy a „szabadúszó értelmiségiek” – írók, filozófusok, kritikusok, művelődéstudományeszek – nem túl nagy gyakorlati érzékkel vannak megáldva. Kevésbé járatosak azokban a politikai, gazdasági, kulturális szférákban, amelyekben az „illetékesek” szervezik, elrendezik a világot. Nemcsak a könyvterjesztést illetően, hanem úgy általában. Ha jól érzékelem a helyzetet – ma is, mint régebben – a társadalmi „illetékeség” (az illeték?) körül van a gond.

A társadalom elvileg a kölcsönös megegyezések terebélyes hálózata, amelyben íratlan és írott törvények, szerződések, viselkedésminták, jogszabályok szabályozzák a társadalom tagjainak lehetőségeit. Ezeket a jogszabályokat (maradjunk csak ennél) a hatalom – attól függően, hogy diktatórikus, liberális, konzervatív, demokratikus – saját érdekei szerint osztja el. Fontos ezt a tényállást tisztán látnunk, a „társadalmi illetékeség” (kompetencia) ugyanis a gyakorlatban a társadalmi befolyásolás lehetőségét, a befolyásolás mértékét, hatékonyságát jelenti. Azt is mondhatnánk, hogy a gondolat és szóadás szabadságát, amennyiben az információátadás, egymás kölcsönös befolyásolása a „társadalmi illetékeség” keretei között zajlik.

A gondolkodó emberek (értelmiségiek) legjobbjai úgy gondolják, hogy az adott közösség tagjaként a társadalmi jogszabálytól (felhatalmazástól, pozíciótól) függetlenül minden visszásságot szóvá tehetnek, mindenféle bajra, veszélyre, visszaélésre felhívhatják a nagyközönség figyelmét. Vajda Gábor egész életében a központosított (vagy kollektivistá) államszervezés visszásságát bírálta. Főleg azt nehezményezte, hogy a hatalom szószólói között bőven akadtak magyar értelmiségiek, akik pozíciójuk megszerzése, megőrzése érdekében „megalkudtak”, „kiegyeztek” a hatalommal, s ennek fejében különféle jogszabályokra tettek szert. Vajda Gábor esz-

me- és irodalomtörténeti munkáiban egyfolytában azt bizonygatja, hogy a délvidéki magyarság önismeretének leépítése, nemzettudatának felszámolása módszeresen történt, amelynek végrehajtói – jóllehet a hatalom enyhébb-durvább manipulációval ezt kívánta elérni – a magyarság soraiból kerültek ki. Azokra a nemzettársaira neheztelt, akik közéleti pozícióikat betöltve határozatosan befolyásolták sorsunk (balsorsunk) alakulását: beleszóltak az iskolai neveltetésünkbe, életünk egzisztenciális kérdéseibe, történelmi tudatunk formálásába (deformálásába), folyóirat- és könyvkiadásunkba, hitéletünkbe, ünnepeinkbe, társasági kapcsolatainkba, keretet adtak kulturális elképzeléseinknek, határt szabtak álmainknak. Az említett értelmiségiekkel szemben Vajda Gábor nem volt megalkuvó, de azt sem akarta tudomásul venni, hogy az individuum (itt most a hozzá hasonló szabad értelmiségiekre gondolok) szinte tehetetlen a pozícionált értelmiségi réteggel szemben. Tehetetlen, mert akinek a kezében hatalom van, ott (mögötte) olyan erő is van, amellyel nehéz szembeszállni. Illetve csak akkor lehetséges és érdemes, ha „kívülállóként” kellő súllyal tudunk a közvéleményre befolyást gyakorolni, ha a közbeszéd irányításának megszerzésével afféle „szellemi forradalmat” tudunk kirobbantani. Tegyük mindjárt hozzá, hogy ez még – pusztán a gondolat erejével – a történelem során soha senkinek sem sikerült, a legzseniálisabb elméknek sem.

Maga Vajda Gábor sem gondolta volna, hogy az a rendszer, amelynek kíméletlen bírálója volt, hamarabb kimúlik, mintsem az agyakat béklyózó beidegződések jelentősen megváltoztak volna. Nem lehetett előre látni-hallani a régi rendszer erődítményeinek omlását. A várfalakon változatlanul nagnak és erősnek érezték magukat azok, akik a rendszert szolgálták, s akikre Vajda Gábor mentalitástörténeti munkáiban okkal-joggal kígyót-békát kiáltott. Sőt, a régi „szellemi vetélytársak” ma sem zavartatják nagyon magukat, nem érzik szükségét semmiféle megbánásnak, önmarcangolásnak.

Az a világ, amely ellen Vajda Gábor (is) harcolt, váratlanul (egészen más okoknál fogva) összeomlott. Utólag elmondhatjuk, hogy Vajda Gábornak – ebből a szempontból – végül is „igaza” volt. Más kérdés, hogy az új világ (a bennünket

érintő vonatkozásában) nagyon emlékeztet a régre. Sőt, a gondolkodó emberek (értelmiségiek) vonatkozásában nem beszélhetünk semmiféle változásról, legfeljebb abban az értelemben igen, hogy a „szabadfoglalkozású” értelmiségi helyzete még rosszabb (kilátástalanabb, keservesebb), mint annak előtte volt. A változás (amelyről a rendszerváltozás kapcsán beszélünk) pusztán politikai, egyéb vonatkozásban a változás szinte minden téren csalódást okozott. Illúzióink (értelmiségieknek) elsősorban a demokrácia intézményeihez tapadtak. Azzal, hogy a kultúrát sikerült elprivatizálni és elpiacosítani, az írástudók – akik Vajda Gáborhoz hasonlóan „nemzeti nagy múltunk” romjait őrizték eddig a strázsán – ágrólszakkadt szegényekké váltak.

Az, amire Vajda Gábor nem gondolt, és nem is gondolhatott, abban fogalmazható meg, hogy a szabad értelmiségit egyik hatalom sem tolerálja. A nyughatatlan szellemek, a reformerek, a más-ként gondolkodók most is a pálya szélére szorultak. A kommunista diktatúrát felváltó, új, „demokratikus hatalom” – talán még jobban, mint a régi hatalom – úgy gondolja, hogy az éretlen, tudatlan emberek vezetése (a társadalom szervezése) kizárólag az ő feladata, amelybe legkevesbé az értelmiségi rétegnek van beleszólása. Különösen a társadalmi reformokat, kisebbségi jogokat, szolidaritást, hatalommegosztást számon kérő „független értelmiségi” szálla a szemében. Értethetően, hiszen az új hatalom a demokrácia örve alatt az utcáról bekerült, a közösség számára ismeretlen, többnyire képzetlen, szakmai tudással nem rendelkező, a társadalomszervezéshez végképp nem értő személyeket (sógor, koma, jó barát alapon) ruház fel vezetői jogkörrel, egybekkel.

Vajda Gábor bizonyos értelemben irigylésre méltó életet élt, mert maga választotta meg ellenfeleit. Művelt, hozzá hasonló képzettségű értelmiségiekkel vitázott, akik más társadalmi szereposztásból másként látták a világot. Rendületlenül hitt abban, hogy a „jó” és a „gonosz” szellemet el tudjuk egymástól választani, hogy kitartó munkával, tanulással, tudománnyal, felvilágosító munkával, következetes, bátor kiállással autonóm közösséggé válhatunk. Nyelvünket, kultúránkat, identitásunkat, önbecslésünket sikerül majd megőrizni. Lehetséges, hogy ez a nemes

cél kissé utópisztikusnak tűnt már akkor is, ennek ellenére Vajda Gáborral együtt hittük, hogy minden közösséget az alkotó élet visz előre, amelyben az írástudókra nagy felelősség hárul. Ilyen értelemben az ellenfelek csak abban különböztek tőle (tőlünk), hogy a rájuk ruházott jogkörért cserében hajlandóak voltak megalkudni vagy látzatalkalmazkodást színlelni. A vita akörül folyt, hogy szabad-e, lehet-e az igazi értelmiséginek a közösség érdeke ellenében a hatalomnak bármilyen engedelményeket tennie.

A rendszerváltozás után 25 évvel, a múltra visszatekintve, úgy tűnik, hogy túldimenzionáltuk a pozicionált értelmiség szerepét. Nem mintha magam is nem vélekedtem volna hasonlóképp, hiszen a „pozicionált értelmiségi” elmarasztaló fogalmát a köztudatba én ültettem el. Az elmúlt évtized fordulatai azonban olyan új elméleti és gyakorlati felismerésekhez vezettek, amelyek ma – a dolgok lényegét illetően – árnyaltabb megfogalmazásra kényszeríteneek. Eljátszadozhatunk a gondolattal: Ha annak idején a szó erejével sikerül „megsemmisítő” csapást mérni azokra, akik a hazug optimizmus szószólói voltak, ma derűsebbek lennének a kilátásaink? Valóban (vélt vagy valós) értelmiségi ellenlábásaink voltak közösségünk romlásának legfőbb okozói? Vajda Gábor – és vele együtt mi is – sokáig meg voltunk győződve arról, hogy a „pusztulástól” csak a sorsközösség egységes érzete, jelesül a nemzeti „szolidaritás érzése”, erősítése menthet meg bennünket. Az „igazi” értelmiségiek elsőrendű kötelességének tartottuk a nemzeti összetartozás érzésének a felébresztését, erősítését, aki viszont értelmiségiként nem ezt tette, hanem olyan értékek hirdetője, olyan politikai tartalmak megszemélyesítője volt, amelyek a közösséget bomlasztják, az ellenség volt a javából.

De a nemzeti szolidaritásérzés helyett mással is példálózhatnánk. Az „átkos” alatt az „igaz” értelmiséginek a kommunizmus emésztő tűzére illett (volna) figyelmeztetnie a népet, rámutatva, hogy a gyászos pusztulás útját járja. Ma viszont a globalizmus térhódításával új veszedelem hatalmasodik el a világban: az identitás elroncsolódása nagyobb pusztítást jelent minden eddigi háborúnál, amennyiben a gyökértelen tömegembernél nincs kiszolgáltatottabb, sebezhetőbb lény a világon. Az „idegen önkény” könnyűszer-

rel veheti birtokába a világot, mert eltakarít minden közösséget az útjából. Az újkapitalizmus tobzódása láttán beszélhetünk akár a jövő meg-
rablásáról is, a társadalmi javak kiárusításáról, túlfogyasztásról, a kisemmizettek megvetéséről, a társadalom önpusztításáról.

Nagyjából ez az a gondolatsor, amely a közösségben gondolkodó értelmiségieket összeköti. Természetesen csak azok vélekednek így, akik hisznek a közösség értékhozó, személyiségformáló erejében. Akik hisznek abban, hogy a társadalom és az emberiség történetét nem önmagukban a nagyszabású egyéni teljesítmények írják, hanem a hiteles közösségek, amelyek mintegy „kitermelik” ezeket az egyéniségeket. A mai trend (a társadalom, kultúra, személyiség összefüggéseit tekintve) ezzel a felfogással ellentétes. A „szabad verseny társadalmában” a közösségi kapcsolatok tehertételt jelentenek, az anonim környezet lett a domináns, mindenki erre esküszik. Ebben az anonim környezetben az egyén névtelen, feloldódik a tömegben, „önmegvalósításra” törekszik, annak ellenére, hogy közösségi háttér nélkül értelmét veszti a klasszikus értelemben vett személyiség.

A „névtelen tömegember” jó az államnak, jó a multinacionális cégeknek, jó a rosszul működő intézményeknek, jó a mindenkori hatalomnak, jó a negatív informális csoportoknak, jó a bűnözőknek, a maffiózóknak. Nem jó viszont azoknak a közösségeknek, csoportoknak, szervezeteknek, családoknak, individuumoknak, amelyek/akik helyüket keresik ebben a világban, a jelent és a jövőt tartalmasan, tudatosan szeretnék élni. A szerves közösségek felbomlása kiváltképp nem jó az önálló gondolkodású, véleményalkotó értelmiségieknek. Az önálló gondolkodású (értelmiségi) ember már akkor sem érzi jól magát, ha megfosztják a véleményalkotás jogától, a kommunikáció lehetőségétől. Átkozottul rosszul érzi magát, ha névtelenné válik, ha megfosztják személyiségétől, ha a magányos tömeg tagjaként nem tudja érvényesíteni a szerves közösségben betöltött korábbi szerepét, nem tudja közvetíteni annak kultúráját, normáit. A „posztmodern ember” azonban másként gondolkodik: tudomásul veszi, hogy a jövő társadalmá az atomizált tömegemberé, aki maximális konformitásra, a tömegben, az átlagban való teljes feloldódásra törekszik.

Vajda Gábor régen felülemelkedett az e világi hívságokon, és szánakozva néz le ránk, akik még mindig a gonosz szellemekkel viaskodunk. Akik még mindig azzal áztatjuk magunkat, hogy alkotó munkával, könyvekkel, jó szóval, értelmiségi okfejtéssel befolyásolni tudjuk a világot. Vajon mit szólna ahhoz, ha látná, hogy ma a hatalomért, pénzért, papírokért, pozíciószerezésért, jogosítványokért milyen kíméletlen harc folyik? Mit szólna ahhoz, ha tudná, hogy a siker záloga nem a tudás, nem a szó, nem az alkotó munka, hanem az, hogy idejében bele tudjunk nyúlni az állami kondérba. Eszünkbe nem jutott volna, hogy ismeretlen senkik lesznek azok, akik „kiprivatizálják” alólunk a világot. Azt az iszonyú erejű romlást, amely a rendszerváltozással (a háborúkkal, az ország széthullásával) a felmorzsolódás és a pusztulás partjára lökte a délvidéki magyarságot (is), már-már lehetetlen fékezni, megállítani. Mit szólna, ha látná, hogy mennyi visszaélést követnek el a percemberek különböző (önmaguknak osztogatott) „társadalmi jogosítványok” birtokában? Ehhez képest említést sem érdemel néhány értelmiségi megalkuvó magatartása. Annál kevésbé, mivel az értelmiségi rétegnek (beleértve a pozicionált értelmiségit) mind kevesebb társadalmi befolyása van. Megváltozott volna a világ? Mindenesetre ma a magától felajánkozó „politikus” a sztár. Aki persze csak balekja ennek a világnak, használat után eldobható eszköze. A világ ez idő tájt a celebeknek áll kultúrában, tudományban, politikában egyaránt. Nehéz tudomásul vennünk, hogy a modern világ az embert már rég nem értékei szerint rangsorolja, csupán felhasználja a maga céljaira politikai, hatalmi, tudományos, kulturális értelemben egyaránt.

Mondanám, hogy az értelmiségiek bukása után a jövő a celebeké: minden az aktuálisan politizálók érettségén, bölcsességén, önfegyelmén múlik, akik „elhivatottságból” nem is szenvednek hiányt, annál inkább a régi vágású értelmiségre jellemző tulajdonságokból (tudásból, műveltségből, intelligenciából). Mondanám, de ez csak látszat. A mai világban (is) nyers és kíméletlen érdekérvényesítési harc folyik, amelyben a celebek csupán balekok, akik azt hiszik, hogy a történet róluk szól. Ideig-óráig a régi vágású értelmiség is ezt hitte magáról. Fájdalmas a felismerés, hogy a sötét világ kormányzóinak nincs szükségük rá-

jük. A múltban is csupán abban az értelemben volt, hogy az értelmiségekre várt a piszkos politikai üzelmek humánus lepellettel való takargatása.

Ami pedig e világi viszonyait illeti, próbáljuk meg a dolgokat még egyszer összegezni. Mindannyian a társadalom tagjai és a történelem részesei vagyunk, de jelen vagyunk-e benne valójában, és ha igen, milyen súllyal, befolyással rendelkezünk az események menetére, befolyásolására vonatkozóan? A régi vágású értelmiségi embert arról ismerni fel, hogy nehezen viseli el, hogy tájékozatlanul, tehetetlenül sodródjon az árral. A kritikai, „forradalmi” értelmiségit a tudatosan vállalt „sorsalakítási” törekvés jellemzi. Él és hal a szabadságért, mindent megtesz azért, hogy „jelen legyen” a történelemben. Vele ellentétben az átlagember – az atomizált tömegember – sem a társadalomszervezés tényét, sem annak a lehetőségét nem ismeri. Talán érzékeli, tudja, hogy valahol tőle távol ilyen-olyan döntések születnek, amelyek következményeit viseli, de egy percig sem hiszi, hogy módja lenne a dolgok alakulásába beleszólni. Ezzel szemben az értelmiségi személyiség nemcsak a dolgok menetét szeretné befolyásolni, hanem az erre vonatkozó külön (felhatalmazás) jogosítvány nélkül a nagyközösség egészére kíván hatást gyakorolni. Ebből a nemes szándékból fakadnak az értelmiségi léttel járó ellentmondások.

Eltételezve attól, hogy a befolyásolás, a meggyőzés, a rábeszélés meglehetősen bonyolult társadalom-lélektani kérdés, a vevő/befogadó véleményének alakítására ma már szinte tökélyre fejlesztett kommunikációs technika irányul, amelynek a hatásához a kommunikátor személye elhalványul. A társas befolyásolás mértékét ugyan a hitelesség és a bizalom – mint a kommunikátor személyiségéhez tartozó jegyek – kétségkívül jelentős mértékben növelhetik, csak hogy ma, amikor a konfliktusok és a gyűlölködés korát éljük, mi sem egyszerűbb, mint a rendszerellenesnek mondott, „kívülálló” értelmiségi hitelét rontani, személyiségét lejáratni. A pozícionált értelmiségi, aki a hatalom támogatását élvez, helyzeténél fogva kitüntetett szerephez jut a kommunikációban. Hiába próbálja meg a szabad értelmiségi új szempontokra, témákra, információkra felhívni a figyelmet, az többnyire falra hányt borsó, hiszen

maga a politikai helyzet a vevők/befogadók széles táborát eleve az adott trenddel való azonosulásra, behódolásra ösztönzi.

Szerencsétlen önámítás a szabad értelmiségiek részéről azt feltételezni, hogy az általuk szorgalmazott társadalmi reformok hatósugarát „radikalizmussal” kedvük és belátásuk szerint szélesíthetik, mivel a tömegkommunikációt irányító-ellenőrző intézmények a társadalom „reformálására” irányuló kritikai észrevételeket könnyedén semlegesítik. A történelmi tapasztalat arra int, hogy az emberi (szubjektív) tényezőzt tekintve felesleges illúziókban ringatjuk magunkat, ha szem elől tévesztjük, hogy nem érvekkel, gondolatokkal, hanem intézményes eszközökkel tudjuk az embereket, különösen a régi kádereket rákényszeríteni azokra a változásokra, amelyeket szeretnénk elérni. Naivitás azt várni, hogy szóbeli befolyásolásunk nyomán az emberi késztetések olyan irányt vesznek, amilyent szeretnénk elérni. A probléma abban áll, hogy politikai eszközökkel olyan társadalmi viszonyokat, intézményes kereteket kell létrehozni, amelyek a személyi késztetéseket a helyesnek tartott stratégiai célok felé irányítják. A hatalom tisztelete, a vele való azonosulás, a behódolás a személyiségre sokkal jelentősebb, nagyobb befolyással van, mint az eldugott, agyonhallgatott értelmiségi közlemények, amelyek rendszerint ennek a behódolásnak a (káros) következményeiről szólnak.

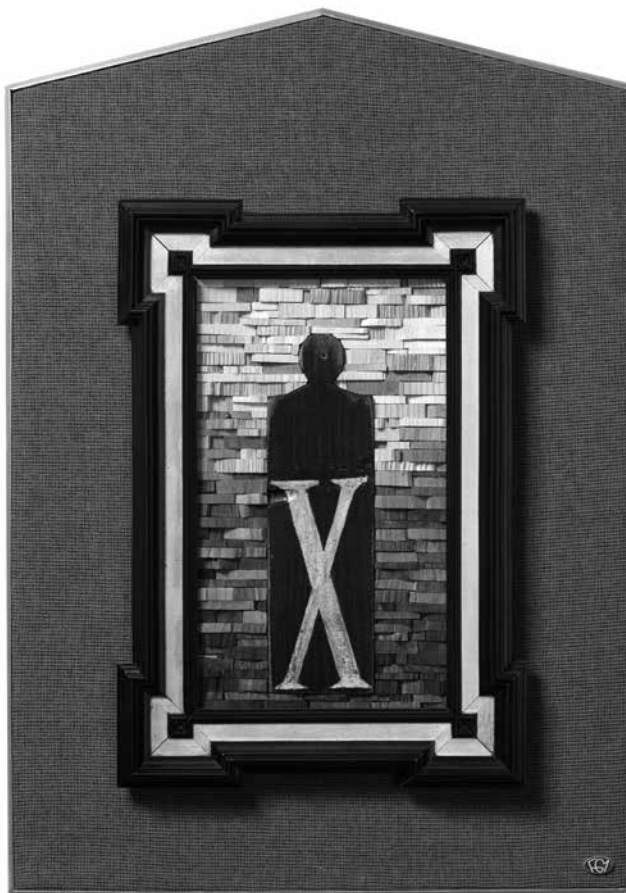
A társadalom a kölcsönös megegyezések hálózata, de az egyenrangú társadalom ideáljától, amelyről minden független értelmiségi álmodozik, még messze vagyunk. A mezőnyt nem eszmék, gondolatok, információk uralják – jóllehet szeretjük magunkat ezzel ámítani –, hanem nyers anyagi érdekek, amelyek politikai akaratban (néha erőszakban) öltenek formát. A mindenkori hatalom, amely a politikai döntéseket hozza, szinte mindig infantilis gyerekként kezeli az állampolgároknak nevezett „alattvalókat”. Az értelmiségi szerepvállalás kapcsán sokat emlegetett társadalmi változásokat (reformokat) így csak az államhatalom politikai megszerzésével lehet megvalósítani. Ez magyarán azt jelenti, hogy a politikai hatalomnak ténylegesen nincs szüksége társadalmi szakértőkre, független értelmiségre, reformerekre, kultúráközvetítő elite. Ami viszont azt jelenti, hogy a hatalom csak a

„törzsi elitek” részére biztosít lehetőséget, egyébként – éppen a „felforgató” eszméktől tartva – a legkisebb kockázat szerint válogatja ki szövetségeseit, ezek között pedig elvéve sem találunk olyan értelmiségit, aki szeretné megőrizni személyisége integritását (épségét, tisztességét) a mindenkori hatalom szinte korlátlan manipulációjával szemben. Mindig vannak, lesznek, akik nemzeti közösségük, hazájuk történelmi és geopolitikai helyzetével szeretnék tisztában lenni. Ők természetes reflexeik parancsára keresik az utat, amely önálló nemzeti, állami, társadalmi létük kibontakozása felé vezet. Ezeken a törekvéseken a politika percemberei ma csak mosolyognak, fölényesen lekezelik („leírják”) a „reform értelmiséget”, nincs rá szükségük, hiszen maguk is rendszerint csak vazallusok. Vazallusok, akik valamelyik erős (vagy annak látszó) hadúr támogatását élvezik. Csakhogy a probléma az,

ismétlem, hogy a politika nem érdekelt abban, hogy a percemberek önös céljain kívül bármely közösség energiáit helyes irányba, a közjó javítását célzó útra vezesse.

Visszatérve a bőröndhöz – és Vajda Gáborhoz –, a könyvekkel megpakolt bőrönd zörgőnyikorgó kereke most is visszhangzik a fülemben. Egyébként maga Vajda Gábor mindebből nem csinált ekkora gondot. Én viszont változatlanul nem értem, hogy az ünnepi könyvhéten miért nem volt (miért nincs ma sem) egy asztal, amelyen a hasonló cipőben járó írókkal együtt Vajda Gábor közszemlére tehetné volna könyveit. Bár ez a szomorú történet mélységesen lehangol, de egyben alkalmat ad arra, hogy az értelmiség társadalmi helyzetéről és szerepvállalásáról elgondoljunk. Arról az írói, értelmiségi sorsról, amelyet talán épp Vajda Gábor élete és személyisége szimbolizál számunkra.

*Az Aracs folyóirat alapító felelős szerkesztője az idén lett volna 70 éves, de 63 évesen elragadta a halál. Emlékét megőrizzük. A szerkesztőség.

Lelkész apám emlékére